

T Ü R K Ç E D E İ M L Â

Dr. Yusuf Ziya ÖKSÜZ

Duygu ve düşüncelerimizin anlatımı gerektiğinde sözlü, gerektiğinde yazılı biçimdedir. Bunlardan birincisine konuşma dili, ikincisine de yazı dili diyoruz. Her ne kadar dil ve yazı birbirinden ayrı tutulursa da, bunların birbirlerini tamamladıkları görülür. Çünkü yazının varlığı dil sayesinde. Yani, yazının konusu konuşma dilindeki kelimelerdir.

Konuşma dilinin sürekli bir değişme göstermesine karşılık, yazı dilinde bu değişme daha yavaş ve kurallara bağlanmıştır. Bunun sonunda da yazı dilinin, bazen göstermesi gereken seslerin karşılığı olmaktan çıktığı görülür. Bu bakımdan yazı dili, her milletin kültür dili olarak kabul edilir. Bununla birlikte zaman gelişimi içerisinde yazı dilinin dil birliğine, konuşma dilinden daha çok yardım ettiği görülür. Aslında ayrı ayrı şeyler olan görme duygusunun, işitme duygusundan daha da etkili olduğu, bir gerçektir. Durum böyle olunca yazı dilinin önemi, kendiliğinden ortaya çıkar. Ancak yazı dilinin belli kurallar ve belli bir alfabeyle gösterilmesi gerekir ki, işte buna imlâ diyoruz. Bu arada dilin yazıya dökülmesinde, belli kural ve belli bir alfabe yanında, bazı anlayış ve göreneklerin de etkili olduğu gerçeğini, belirtmek gerekir.

Çok defa bir dilin bütün ses özelliklerinin yazıya geçirilebilmesi mümkün olmayabilir. Bu durumda, dilin bütün sesleri için, ayrı ayrı işaretler taşıyan özel bir alfabe kullanılır ki, buna «transkripsiyon alfabeti» (1) diyoruz. Bu çeşit bir alfabe dışında bir dilin normal alfabeti içerisinde, o dilin bütün seslerini ayrı ayrı

(1) ARAT, Reşit Rahmeti, Türk İlmî Transkripsiyon Kılavuzu, MEB. yay. İst. 1946, 36 sy.

işaretlerle göstermek, imkansızdır. Çünkü her bölgede konuşulan dilde, yazıda gösterilmeyen yüzlerce ayrı ses vardır. Bu bakımdan konuşma diline dayanan imlâ birliğinin sağlanması için, bölge ağzlarının tamamı değil, bir tanesi esas alınarak o işlenmelidir. Aslında imlâ birliğinden de amaç, bölge ağzlarının ayırımlarını silmek ve esas alınan bir tek dili, belli kurallara göre geliştirmektir. Zaten normal alfabe yerine, seslerin hemen hepsine yer veren bir alfabe kullanmanın da gereği yoktur, sanırım. Çünkü o zaman alfabeler, bir sürü işaret yığından başka birşey olmazlar. İlmî inceleme ve araştırmalar dışında, işaret karmaşıklığından çok, sadeliği tercih etmeliyiz.

Bazen bir milletin, bir başka milletin alfabesini benimsemesi neticesinde, bazı tutarsızlıklar görülürse de, bunu normal karşılamak gerekir. Çünkü bir toplumun yazı, dizgi ve işaretleri diğer bir toplumun dil özelliklerine uygun düşmeyebilir. Bu durumda yeni yeni çarelere başvurmak gerekir (2).

Bir dilde, imlâ birliğinin sürekli olarak sağlanması mümkün değildir. Çünkü dile bağlı olarak, imlâ da değişikliğe uğrar. Bu bakımdan bir dilin imlâsını belirlerken genellikle, uygulama ve kullanma kolaylığı yanında, şekil kalabalığına yer vermeyen bir tutum esas alınır; diğer değişiklikler gelişmeye göre yeniden düzenlenir.

İleriden beri imlâ denince sadece, kelimelerin doğru yazılış biçimleri anlaşılmıştır. Tanzimat öncesi, bu anlayışta dahi bir birliğin olduğu söylenemez. Çünkü kelimeler yazanın isteğine göre değişik biçimler kazanmıştır. Öyle ki, aynı kelimenin bir cümle ya da beyit içerisinde, başka başka biçimlerde yazıldığına çok rastlanmaktadır. Hele bütün gayretlere rağmen ث, س, ص ile ط, د, ت ve ج, ح harflerinin kelimelerde, doğru olarak gösterilemediği çok olmuştur.

Türk dili imlâsı ile ilgili tarihî gelişmeleri, kısaca özetlemek gerekirse şunları söyleyebiliriz :

Tanzimat döneminde, çeşitli dil meseleleri yanında, imlânın da çözüme muhtaç bir mesele olarak ele alındığı görülür. Namık

(2) Latin alfabesinin, Türk diline uygulanması sırasında, «ğ» sesinin yeni bir işaretle belirlenmesi gibi.

Kemâl, Ali Suavi, Ziya Paşa, Ahmed Mithat, Şemseddin Sami ve Muallim Naci gibi, bu dönem yazar ve edebiyatçıların, çeşitli yazılarında imlâ konusuna değinerek en çok bu konuda bir birliğin sağlanmamış olmasından yakındıkları görülür. Bu arada, çeşitli dergi ve gazetelerde çıkan yazılarda da, imlâ meselesi üzerinde çeşitli tartışmaların olduğu, dikkatten kaçmaz (3). Yazıda noktalama işaretlerinin kullanılması ile ilgili bir yazının da, gene bu dönemde, İstanbul gazetesinde yayımlandığı görülür (4). Ancak imlâ konusunda Şemseddin Sâmî'nin «Usul-ı Tertib ve Tenkid, İst. 1303.» adlı eseri ilk sayılmaktadır (5).

Edebiyat-ı Cedide döneminde de, imlâ konusunda bir birlik yoktur. Ancak bu dönemde, «Asılları Arapça ve Farsça olduğu halde Türkçeleşmiş bazı kelimeler vardır ki, bunları Türkçedeki kurallara göre yazmak gerekir.», «Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerde sese daha çok önem verilerek, bütün heceler imlâda gösterilmelidir.» gibi bazı görüşlerin çeşitli gazete ve dergilerde açıklandığı görülür (Mektep, 1896, 4. sayı; Musavver Malûmat, 1895-96 II. ve III. ciltler).

1891 yılından itibaren imlâ meselesi artık, okul programlarında yer almaya başlar (6). Bu programlarda imlâ için ayrılan 4 saatlik kısa bir zaman içerisinde, sadece Arap harfleriyle Türkçenin doğru yazılması öğretilmeye çalışılmıştır (7).

Meşrutiyet dönemlerinde de (I. ve II.) çeşitli gazete ve dergilerde (8) imlâ meselesinin canlılığını koruduğu görülmektedir. Bu konudaki düşünce sahiplerini iki grupta toplamak mümkün (9):

-
- (3) Muhsin (imzalı), Meşveret adlı eserciğin tanıtılması için bkz., Mecmua-yı Ulûm, 15 Zilhicce 1296 (1878), 2. sayı.
Ahmed Mithat'ın imlâ ile ilgili düşünceleri için bkz., Terceman-ı Hakikat, 28 Haziran 1888, 6. ve 8. sayılar.
 - (4) İstanbul gazetesinde imzasız olarak yayımlanmıştır. (İstanbul gazetesini, 18 cümade'l-âhire 1296, 10. sayı).
 - (5) Bkz. LEVEND, Agah Sırrı, Türk Dilinde Gelişme ve Sadelleşme Evreleri, 3. baskı, TDK yay. İst. 1972, X + 548 sy.
 - (6) ERGİN Osman, Türk Maarif Tarihi, Eser Mtb., 5 cilt, İst. 1977, 2228 sy.
 - (7) GÖĞÜŞ Beşir, Anadili Olarak Türkçenin Öğretimine Tarihsel Bir Bakış, TDAY-Belleten, TDK yay. Ank. 1970.
 - (8) Servet-i Fünunî (1911), Tanin (1913)...
 - (9) LEVEND, Agah Sırrı, a.e.

1. Arapça ve Farsça kelimelerin imlâsını dinî bir taassupla koruyarak, Türkçe kelimelerin imlâsında belli kurallara göre bazı değişiklikler yapılmalıdır.

2. Türkçe kelimelerle birlikte, Arapça ve Farsça kelimelerin imlâsı da, aynı kurallara bağlı olarak değiştirilmelidir.

Bunlardan ikinci gruptakilerin görüşleri, zamanında daha da olumlu karşılanmıştır. Bu dönemde ayrıca, Türkçenin bilim yönünden yetersizliğini doldurmak amacıyla, Maarif Nezareti'ne bağlı olarak, «İstilahat-ı Umumiye Encümeni»nin kurulduğu görülür. Gene Maarif Nezareti'ne bağlı, «Tetkikat-ı Lisaniye Heyeti» de bu amaçla çalışmalarına başlamış ve ilk olarak da, okullarımızın sözlük ihtiyaçlarını karşılamak ve imlâdaki karışıklığı gidermek konularında yeni teklifler getirilmesi karara bağlanmıştır.

Cumhuriyet dönemi başlarında da, imlâ çalışmalarında kayda değer bir ilerlemenin olmadığı görülür. Ancak 1.XI.1928 gün ve 1353 sayılı kanunla kabul edilmiş olan Latin asıllı Türk alfabesiyle, Türk dili, tarihinde en büyük değişikliklerden birine uğrar. Buna bağlı olarak da imlâ meselesi, yeni bir durum kazanır. Çünkü yeni Türk alfabesiyle birlikte anadili öğretiminde, yazı meselesi, üzerinde durulması ve tartışılması gereken bir konu olur. İşte bu yüzden Türk dili imlâsının ilmi yollarla araştırılması, incelenmesi ve belli kurallara bağlanabilmesi için, bir kurul teşkil edilir. Önceleri «Dil Heyeti» adıyla anılan bu bilim kurulu, ilk defa 1928'de, «İmlâ Lügati» adlı küçük bir eser hazırlar. Bu küçücük eserin o gün için, bütün ihtiyaca cevap verebilecek yanı olmasa bile, bu yolda atılmış ilk adım olarak taktirle karşılanması gerekir. Daha sonra, 1932 yılında toplanan 1. Türk Dil Kurultayı sonunda, bugünkü adıyla anılan Türk Dil Kurumu'nun kurulması, bu yoldaki çalışmaların hızla ele alınması gereğini, ortaya koymuştur. Kuruluşundan bu yana, diğer dil konuları yanında Türk dili imlâsı ile ilgili çalışmalarını da, aralıksız sürdüren, Türk Dil Kurumu, 1941 yılında ilk «İmlâ Kılavuzu»'nu çıkardı. Bundan sonra, «Yeni İmlâ Kılavuzu» adıyla 1965'te aynı eserin, yeni bir basımı yapılmıştır (10). Bugüne kadar 9. baskısı yapılan bu eserde, Türk dili imlâsındaki her yeni gelişme ve değişiklikler belirtilerek bazı yeni görüşler ilave edilmiştir (11).

(10) TDK, Türk Dil Kurumunun 40 Yılı, TDK yay. Ank. 1972, 186 sy.

(11) TDK, Yeni Yazım Kılavuzu, 9. baskı, TDK yay. sayı: 309, İlkay Basımevi, Ank. 1977, 270 sy.

Yukarda, kısaca tarihi gelişimini verdiğimiz Türk dili imlâsı ile ilgili düşüncelerimizi, aşağıda sunmaya çalışacağız. Amacımız, Türk dili imlâsını içinden çıkılmaz bir duruma düşürmekten çok, en kesin ve en kullanışlı biçime dönüştürmektir.

TÜRKÇEDE UYUM KURALLARI

Türk dili, kendi bünyesine uymayan söyleyişleri, türlü biçimlerde ses değişmelerine uğratarak öylece kabul eder. Bu uyumluğu sağlamak için, Türk dilindeki bütün seslerin birbirlerini etkilediği görülür. İşte dil, ancak bu uygunluk neticesindedir ki, kendine özgü bir ahenk kazanır. Bu ahengın kazanılması, geniş çapta «benzeşme» dediğimiz ses hadisesine dayanır.

Türkçede Bu Ahengi Temin Eden Uyumlar :

A. Büyük Ses Uyumu :

«Bir kelimenin ilk hecesi kalın bir ünlü ile başlarsa, ouden sonra gelecek bütün hecelerin de kalın ünlülerle; ince ünlü ile başlarsa, sonraki hecelerin de ince ünlülerle sürüp gitmesi gerekir» : sıcakların, yemeklerin, bulutlardan, güzelliğiniz,...

Dilimizde, bu uyuma aykırılık gösteren bazı Türkçe kelimeler görülürse de, bunların önceki kullanılış biçimlerini gözönünde tutmak gerekir : anne (ana), kardeş (karın-daş), hanı (kanı), hangi (kanı), dahi (dağı); inan (inan-) (12), şişman (şişman), çiban (çıban),... Bu kelimelerin, dilimizdeki kalıplaşmış biçimleriyle kullanılması gerekir.

Büyük ses uyumuna aykırı -ken,-mtrak, -leyin, -daş (13), -ki ekleri çoğu kez eklendikleri kelimenin ünlülerine uymazlar. Bunların da alışlagelen kullanım biçimlerinin yazılması gerekir: uyanıkken, yeşilimtrak, sabahleyin, dındaş, yarınki,...

Türkçe yapım ve çekim ekleri alan bazı yabancı kelimelerin de, bu uyumdan kaçtıkları görülür : dikkatsiz (14), harften, harpte; idraksiz, kabullenmek, hâliniz,...

(12) Öndamak ve dişeti seslerinden, «ç,ş,y» çevrelerindeki ünlüler üzerinde inceltici bir etki yaparlar. İncelme eğilimi taşıyan, «I» sesi de bu gelişmeye yardımcı olur.

(13) «daş» ünlü uyumuna genellikle bağlı olmayan bu ek, ünsüz uyumuna kesinlikle bağlıdır.

(14) Bu kelimelerdeki «a» sesi, «a-e» arası bir sestir.

B. Küçük Ses Uyumu :

a) «Bir kelimenin ilk hecesinde düz (15) bir ünlü varsa, sonraki hecelerde de düz ünlüler bulunur» : yalvarış, alınan, gelin, evsizler,...

Türkçede, kendini sonradan gösteren bu uyuma aykırılık gösteren bazı örneklere rastlanır. Bunların da kullanılacağı biçimleriyle gösterilmeleri gerekir: yağmur (yağmır), kavır- (kavır-), avuç (avıç), çamur (çamır), çabuk (çabık),...

b) «Bir kelimenin herhangi bir hecesinde yuvarlak bir ünlü varsa, sonraki hecenin ünlüsü ya dar-yuvarlak, ya da geniş-düz olurlar» : doyurulanlar, odun, gözlüklüler, ödemek,...

Türkçede bu uyuma hemen her kelimenin uygunluk gösterdiği görülür.

BİRLEŞİK KELİMELERİN YAZILIŞI

Hemen bütün dillerde, çeşitli kavram ve durumlar birer kelime ile karşılanırken, bazen kelimelerin yetersizliği, anlatım zorlukları veya çeşitli anlam ilgileri sebebiyle, kelimeleri birleştirme yoluna gidildiği görülür. Bu arada, ayrı kavram ve durumları karşılamak üzere birleşen kelimelerin, bazı ses hadiselerine (ses düşmesi, ses türemesi, ses kaynaşması, vurgu değişmesi,...) uğramalarını da, tabii karşılamak gerekir. Çünkü seslerin, kendilerinden daha büyük ses birlikleri meydana getirmek için, uğradıkları değişikliklerin kendi konuları içerisinde oluşması, dilin esaslarına aykırı değildir. Birleşik kelimeler yaygınlaşıp, yazı diline girdikçe, tek bir kavram ve durumu karşılamakta hiçbir engelle karşılaşmazlar. Türkçede, «ayak» ve «kap» anlamları belli kelimelerdir. «Ayakkabı» kelimesi bir ad tamlamasıdır. Artık her iki kelime de, kendi anlamlarını düşündürmeyecek biçimde kalıplaşarak birleşik bir kelime oluşturmuştur (16). Görüldüğü gibi, birden fazla kelime, giderek çeşitli değişimlere uğrayıp, yeni kav-

-
- (15) Türkçedeki ünlülerin özellikleri: a: Kalın, geniş, düz/e: İnce, geniş, düz/ı: Kalın, dar, düz/i: İnce, dar, düz/o: Kalın, geniş, yuvarlak/ö: İnce, geniş, yuvarlak/u: Kalın, dar, yuvarlak/ü: İnce, dar, yuvarlak.
- (16) ÖZEL Sevgi, Türkiye Türkçesinde Sözcük Türetme ve Birleştirme, TDK yay. Ankara 1977, 71 sy.

ram ve durumları karşılar biçime girerler. Bu bakımdan birleşik kelimelere, birden çok kelimenin bir araya gelerek, anlamda bir bütünlük teşkil etmesidir de, diyebiliriz.

Bir dili zenginleştirme kaynaklarından sayılan birleşik kelimelerin teşkili, belli esaslar içerisinde gelişir. Ancak, çeşitli şekillerde teşkil edilen birleşik kelimelerin imlâsı, bugün için, hayli karmaşık bir durum göstermektedir. Aşlında birleşik kelimelerin imlâsını belli kurallara bağlamak da oldukça güç. Bu konuda, «Birleşik kelime, birleşenlerin anlamca kaynaşmasıdır; şekilce birleşmelerine her zaman ihtiyaç yoktur (17)» fikri yaygındır. Ancak bunun, bir çare olmadığı da açıktır.

Biz burada anlamca, sesçe ve biçimce kaynaşan birleşik kelimelerin imlâsını (yazılış biçimlerini), bu oluşum çeşitleri içerisinde ele almak ve öylece değerlendirmek istiyoruz :

A. Anlamca Birleşmeler

Birleşen kelimelerin gerçek anlamlarıyla kaynaşmaları yanında; bazen birinci kelimenin, bazen ikinci kelimenin, bazen de her ikisinin anlamlarını yitirerek birleştikleri görülür. Bu çeşit kaynaşmalarda her iki kelimenin de, bitişik yazılmaları gerekir :

- a) Birleşenlerin gerçek anlamlarını yitirmediği durumlar :
bilirkişi, ortahalli,...
- b) Birleşenlerden birinci kelimenin gerçek anlamını yitirdiği durumlar :
peynirşekeri, bitpazarı,...
- c) Birleşenlerden ikinci kelimenin gerçek anlamını yitirdiği durumlar :
bakımevi, satırbaşı,...
- ç) Birleşenlerin gerçek anlamını yitirdiği durumlar :
yenidünya (bir çeşit meyve), öküzgözü (bir çeşit üzüm),...

(17) GÖĞÜŞ Beşir, Türkçe'de Bileşik Kelimelerin Oluşumu ve Nasıl Yazılması Gerektiği, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, Ank. 1962, 245-274. sy.

B. Sesçe Birleşmeler

Birleşik kelimelerin sesçe kaynaşmasında, yan yana gelen kelimelerin kısılma, ses düşmesi ve ses türemesi gibi, ses hadiselerine uğradıkları görülür.

Bu çeşit ses hadiselerinden birine uğramış kelimelerin, bitişik yazılması gerekir: kepçekulak (kepçe+kulaklı), cingöz (cin+gözlü); hazmet- (hazım+et-), kahrol-(ahır+ol-); affet-(afvet-), hallet-(hal+et-), reddet- (red+et-),...

Ancak sonu b,c,d (süreksiz-yumuşak) seslerinden biriyle biten yabancı kelimeler yalın halde yazıldıklarında p,ç,t (süreksizsert) ile gösterilen kelimelerdeki bu son sesler; ünlü ile başlayan bir ek veya kelime ile birleşince yumuşamaktadırlar. Bunların ayrı yazılmaları gerekir:

icat et-(icadet-), tekzip et-(tekzibet-), muhtaç ol-(muhtacol-),...

C. Biçimce Benzeşmeler (18)

Kelimelerin biçimce birleşmelerine en açık örnek, kaynaşma dediğimiz ses hadisesine uğramış kelimelerdir. Eskiden beri kalıplaşmış olarak kullanılagelen birleşik kelimeleri bugün ayırmak dahi imkansızdır:

niçin (ne+için), kahvaltı (kahve+altı), pazartesi (pazar+ertesi), üstegmen (üst+teğmen),...

BİRLEŞİK FİLLERİN YAZILIŞI

Bir ad veya bir fiil şeklinin, yardımcı fiilin önüne gelmesiyle teşkil edilirler. Birleşik fiillerin bir bölümünü, dilimize girmiş yabancı kökenli bir kelimeyle, Türkçe yardımcı fiiller meydana getirmektedir.

A. Adla Birleşik Ad Yapan Yardımcı Fiiller

et-, ol-, eyle-, bulun-, yap-,... yardımcı fiilleriyle birleşen adlar, ayrı yazılırlar: göz et-, alt et-, (alt eyle-), bir ol-, zor bulun-, banyo yap-,...

(18) TDK, Yeni Yazım Kılavuzu (a.e.)

B. Fiille Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller (Tasvir Fiiller (19)

bil-, ver-, gel-, gör-, dur-, kal-, yaz-, ko- (koy),... yardımcı fiilleriyle birleşen adlar, bitişik yazılırlar : gelebil-, gülüver-, süregel-, isteyigor-, bakadur-, donakal-, düşeyaz-, alkoy-...

Bir kısım yabancı kelimeler, Türkçe bir yardımcı fiille kullanınca, yardımcı fiilin başındaki ünlünün etkisiyle, kelimenin içindeki çift ses ortaya çıkar. Bu fiillerin bitişik yazılması gerektiğini, «Sesçe Birleşmeler» kısmında belirtmiştik. Ayrıca yabancı bir kelimeyle, yardımcı bir fiilin birleşmeleri halinde, fiilin başındaki ünlünün etkisi, yabancı kökenli kelimenin önceki haline dönüşünü sağladığını da gene aynı bölüm içerisinde açıklamaya çalışarak bunların da, bitişik yazılmaları gerektiğini ifade etmiştik.

BİRLEŞİK ÖZEL ADLARIN YAZILIŞI

Çoğunlukla kanunlarımızca belirlenmiş ve kalıplaşmış biçimlerin dışında, sıfat ya da ad tamlaması biçiminde kalıplaşmış yer adlarıyla, dağ, ova, deniz, göl, akarsu,... adları bitişik ve büyük harfle yazılırlar (20) : Hasankale (21), Küçükkesat, Elmadağ, Uluova, Akdeniz, Acıgöl, Yeşilirmak,...

(19) Tasvir fiilleri -a (-e) ve -I, -u (-i, ü) zarf fiillerine belli yardımcı fiiller getirilerek yapılmış birleşik fiil tabanlarıdır. Burada zarffiilin anlamı esastır. Bu özellikleriyle bunlar, başka birleşik fiillerden ayrılırlar. Ünlü uyumuna uymayan tasvir fiilleri :

a) Yeterlik (İktidar) fiilleri : Bunlar, -a (-e) zarffiilleri üzerine, «bil-» yardımcı fiilini getirmek suretiyle yapılırlar: atlayabil-, alabil-, görebil-, düşünebil-...

b) Çabukluk (Tezlik) fiilleri: Bunlar da, -ı, -u (-i, -ü) zarffiilleri üzerine, «ver-» yardımcı fiilini getirmek suretiyle yapılırlar: alıver-, çekiver-, soruver-, gülüver-...

c) Süreklilik (Devamlılık) fiilleri: Bunlar, -a (-e) zarffiilleri üzerine, «dur-, kal-, gör-, gel-» yardımcı fiillerini getirmek suretiyle yapılırlar: yürüyedur-, kıldur-, bakakal-, uyuyakal-, süregör-, isteyigor-, olagel-...

ç) Yakınlık fiilleri: Bunlar da, -a (-e) zarffiilleri üzerine, «yaz-» yardımcı fiilini getirmek suretiyle yapılırlar: düşeyaz-, öleyaz-...

(20) TDK, Yeni Yazım Kılavuzu (a.e.)

(21) Hasankale, Erzincankapı, Galatasaray,... gibi dil mantığı yönünden yanlış kurulmuş birleşik kelimelerle ilgili olarak, bkz. BİLGEGİL, M. Kaya, Kaybolan İstanbul Türkçesi, Kubbealtı-Akademi Mecmuası, üç ayda bir çıkar, C.I, s. 1,2, İst. 1972.

Ancak, tamlama biçiminde kurulup kalıplaşmamış olan özel adların (dağ, ova, deniz, göl, akarsu, savaş, antlaşma, devlet adları,...) her kelimesi büyük harfle başlanarak ayrı yazılırlar : Gavur Dağı, Konya Ovası, Hazar Gölü, Atlas Okyanusu, Fırat Nehri, Balkan Savaşı, Lozan Antlaşması, Türkiye Cumhuriyeti,...

Şahıslara onur vermek ya da bazı hadiselerin hatırasını canlı tutmak amacıyla cadde, sokak, meydan, kurum ve benzeri yerlere verilen özel adların her kelimesinin ilk harfi büyük ve ayrı ayrı yazılırlar : Vali. Fahri Bey Caddesi, Şehitler Sokağı, Tandoğan Meydanı, Namık Kemal İlkokulu, Atatürk Üniversitesi,...

İKİLEMELERİN (TEKRARLARIN) YAZILIŞI

Anlatım gücünü artırmak için, aynı cinsten iki kelimenin yan yana gelmesine ikileme denir. İkilemelerde kuvvetlendirme, çokluk ve devamlılık vardır.

Bunlar hem ayrı ayrı yazılırlar; hem de araya herhangi bir noktalama işareti almazlar : açık açık, ktır ktır; ileri geri, içli dışlı; yana yakıla, toz toprak, su mu, deniz meniz,...

PEKİŞTİRİLMİŞ KELİMELERİN YAZILIŞI

Pekiştirme, anlamı kuvvetlendirmek için, belirli kurallara göre kelimelerin ilk hecelerinin ikilenmesidir (22). Kelimelerin ilk hecelerinin tekrarını gerektiren durumlarda, «m,p,r,s» ünsüzlerinden birinin pekiştirmede kullanıldığı görülür. Kelimelerin yalnız bu ünsüzlerle pekiştirilmesinden amaç ahenk teminidir.

Pekiştirilmiş kelimeler hiçbir zaman ayrı yazılmazlar : bomboş (bom+boş), gömgök (göm+gök); apaçık (ap+açık), upucuz (up+ucuz), çarçabuk (çar+çabuk), çırcıplak (çır+çıplak); bas-bayağı (bas+bayağı), büsbütün (büs+bütün),...

TERİMLERİN YAZILIŞI

«Bilim, teknik ya da sanat dallarında belli kavramları karşı-

(22) HATİBOĞLU Vecihe, Pekiştirme ve Kurulları, TDK yay. Ank. 1973, 49 sy.

layan kelimeler» diye tanımlanan terimlerin, birleşik kelimelerden ayrı tutulması gerekir.

Eksiz, ad veya sıfat tamlaması, ya da belirtisiz tamlama biçiminde kurulan terimlerin birleşik; terimlerde belirtici ve niteliyi görev yapan ya da alt bölümleri bildiren kelimeler ayrı yazılırlar (23) : sonek, ortakulak, kandoku, perdeayaklılar, atardamar; ters orantılı, ateşli silahlar, ayaklı mani, güldürücü roman,...

DEYİMLERİN YAZILIŞI

«Deyim, iki ya da daha çok kelimedenden teşkil edilen özlü ve kalıplaşmış anlatım biçimleridir.», «Deyim, anlam kaynaşmasına uğramış bileşik kelimelerdir (24)». biçimlerinde tanımlanan deyimlerin, birleşik kelimelerden ayrı tutulması gerekir. Çünkü, derin ve ince düşünceler (Battu balık yan gider.) ifâde eden deyimlerin, daha çok mecazî (boşboğaz.) anlamda kullanıldıkları görülür. Yer yer nükte (sivriakıllı.) ve fıkralara (Buyurun cenaze namazına.) da dayanan deyimler yanında; birleşik kelimelerin anlam sınırları daha dardır.

Deyim veya deyim niteliği taşıyan iki kelimelik, eksiz kurulan birleşiklerin bitişik; ikiden fazla ve ek almış birleşiklerin ayrı ayrı yazılması gerekir : eliuzun, boşboğaz; kitabına uydurmak, tabanları yağlamak; ağzını bıçak açmamak, bu toz dumanda ferman okunur mu?...

EDATLARIN YAZILMASI

Edatlar, başlıbaşına bir kelime grubu olduklarından ayrı yazılmaları gerekir (25) Bazen bunların ek gibi kelimelere eklendik-

(23) TDK, Yeni Yazım Kılavuzu (a.e.)

(24) AKSOY, Ömer Asım, Atasözleri, ve Deyimler Sözlüğü I, Atasözleri Sözlüğü TDK, 1971; Deyimler Sözlüğü, TDK, 1976.

BAHADINLI, Y. Ziya, Deyimlerimiz ve Kaynakları, 3. baskı, İst. 1958. HATİBOĞLU Vecihe, Atasözleri ve Deyimler, Türk Dili, C. XIII, s. 152, 1964.

SOYKUT, İsmail Hilmi, Türk Atasözü Hazinesi, Ülker Yay. İst. 1974, 495 sy.

(25) DE, İLE, Kİ bağlama edatlarının yazılışları ayrı bir başlık altında verilmiştir (bkz. DE, İLE, Kİ Bağlama Edatlarının Yazılışı).

leri görülürse de, imlâ ve gramer yönünden bu kullanım biçimi doğru değildir. Edatların, anlamlarının kullanıldıkları kelimeye göre değişmesi fikri, bunların ek gibi kelimelere bağlı olarak kullanılması eğilimini doğurmuşsa da, sonradan bu imlâ biçimi bırakılmıştır (26): senin için, ateş gibi, Tanzimata dek, Cumhuriyetten beri (27), ona göre,...

ZARFLARIN YAZILIŞI

«Fiillerin veya sıfatların önüne gelerek anlattıkları kılış, oluş, veya vasıfları açıklayan ya da değiştiren kelimelere zarf» denildiğine göre, bunlar sıfatın, fiilin veya başka bir zarfın anlamını değiştiren ad olurlar. Özellikle fiillerle birlikte kullanılan bu isimlerin, bazen deyim niteliği taşıdığı görülür. Bu bakımdan, deyim niteliği taşıyan zarfların bitişik yazılmaları daha doğru olur: yalnızyaşa-, içeriğir-, ilerigit-, dışarıçık-, yangel,...

Aslında birleşik ad tabanlarının hemen her kalıbında, ileriden beri bitişik yazılan zarflara rastlamak mümkün. Bunların aynen bırakılması yerinde olur: sözgelisi, kuşbakışı, azşekerli, yalınayak, bugün, çokdefa, ilkönce, çokiye, azçok, biraz, birçok, ergeç,...

ZAMİRLERİN YAZILIŞI

«Kendileri isim olmadıkları halde, isim yerine kullanılan kelimelere zamir denir» tanımını, hemen bütün gramer kitaplarında (28) ortaklık. Çokdefa yalnız başlarına bir anlam taşımayan zamirlerin, yerlerine kullanıldıkları nesnelere anlamına göre değer kazandıkları görülür. Bu bakımdan, doğrudan bir ad değerinde sayılmazlar. Zamirler ayrı bir kelime grubu teşkil ettiğinden, ayrı yazılır-

(26) HATİBOĞLU Vecihe, Türk Dilinin İmlâsı, Türkoloji Der., DTCF yay. C.I, s. 1, Ankara 1964.

(27) «beri» edatıyla kurulan, «öteberi» kelimesi ad olarak kullanıldığından bitişik yazılır.

(28) ERGİN Muharrem, Türk Dil Bilgisi, 2. baskı, İ.Ü. Ed. Fak. yay. İst. 1962, XXVII + 384 sy.

BANGUOĞLU Tahsin, Türkçenin Grameri, Baha Mtb. İst. 1974, 628 sy.
BİLGEGİL, M. Kaya, Türkçe Dilbilgisi, Güzel İstanbul Mtb. Ank. 1964, 308 sy.

lar. Ancak bugün için adeta kalıplaşmış olduğu görülen belirsiz zamirlerinin bitişik yazılmaları gerekir. Bunlar hemen daima belirsiz sıfatlara iyelik zamiri ekleri ve «-ki» zamir eki getirilerek yapılmışlardır : birçok (bir+çok), birkaç (bir+kaç), birtakım (bir+takım), birbaşka (bir+başka), öbür (o+bir), böyle (bu+öyle); biri, kimi, kimisi, birkaçı, hiçbirisi, öteki, hepsi (hep+i+si), beriki, deminki, benimki,...

SES HADİSESİNE UĞRAMIŞ KELİMELERİN YAZILIŞI

1. Bazı kelimelerin sonlarına ek getirildiğinde, orta hecenin düştüğü görülür. Bu kelimelerin hadiseye uğramış biçimleriyle yazıya geçirilmeleri gerekir : ilerle- (ileri+le-), kavşak (kavuşak), kokla- (koku+la-),...

2. Bazı kelimelerin ekleme sırasında bir hece kazandıkları görülür. Bunların da son durumlarıyla yazılmaları gerekir : daracık (dar+cık), azacık (az+cık), biricik (bir+cık),...

3. «n» sesi bazı kelimelerde, bir içtüreme biçiminde görülürse de «n»'siz yazım daha doğru olur : tüfek (tüfenk), fırsat (firsant), kılıç (kılınç), fişek (fişenk),...

4. Bir sert vurguya, bir duyuş tonlamasına bağlı olarak bazen, içseste ünsüz ikizleşmesi olur. Bunun (gerek görülmediğinde) imlâda gösterilmemesi gerekir : yazık (yazlık), eşek (eşşek), kassap (kassap),...

5. Yabancı kelimelerin kimisinde, ünlülerden dar olanın bir yarım ünlüye (-y-) gerek duyduğu görülür. Kullanımı kalıplaşmış (29) kelimelerin dışında kalanların, bu durumda yazılmaları gerekir : fayda (faide), sayfa (sahife), tayfa (taife),...

6. Bölge ağızlarında sıkça görülen göçüşme hadisesine uğramış kelimeler, asıllarına bağlı kalmarak yazılmalıdır : toprak (torpak), yaprak (yarpak), çömlek (çölmek), derviş (devriş), servi (selvi),...

7. Türkçe kelimelerin sonunda daima süreksiz ünsüzler bulunur. Türkçe kelime sonlarında bulunan süreksiz ünsüzlerin, sü-

(29) tabiat (tabiyat), reis (reyis), ait (ayit),...

rekli oluşuna; yabancı kökenli kelimelerin de çokdefa uygunluk gösterdiği görülür. Bu çeşit kelimeleri hadiseye uğramış biçimleriyle yazıya geçirmek gerekir: dip-dibi, aç-aca (bak), kanat-kanadı, tanıdık-tanıdığa; renk-rengi, kitap-kitabı, tenkit-tenkide,...

8. Türkçede kullanılan yabancı kelimelerin içseslerinde rastlanan «-nb-» seslerindeki «n» ünsüzü, «b» ünsüzünün etkisiyle «m» sesine dönüşür. Kelimelerin bu kurala uygun olarak yazılmaları gerekir: ambar (anbar), kâmbur (kanbur), çarşamba (çarşamba), saklambaç (saklanbaç), pembe (penbe),...

9. Türkçede, «n» sesinin diş ve dudak sesdeşlerine etkisi sonucu bunu, geniz-diş ve geniz-dudak seslerine çevirdiği görülür. Bu kelimelerin asıllarına uygun biçimde yazılmaları gerekir: yanlış (yanmış), dinlen- (dinnen-), karanlık (karannık), önlük (önnük),...

10. Türkçede yan yana gelen iki ünsüzün bazen birbirini etkileyerek benzeştikleri görülür. Daha çok süresiz ünsüzle biten bir kelimeye, katı ünsüzle başlayan bir ek getirildiğinde görülen bu durumda, süresiz ünsüzün kullanılması gerekir: attan (atdan), okçu (okcu), yaptır- (yapdır-), alışkın (alışgın),...

11. Ünlüleri etkileyen ünsüzlerden biri de, «ğ» dir. Bu ses genellikle yanındaki dar ünlüleri genişletir. Ama bu genişlemenin yazıda gösterilmemesi gerekir: ağız (ağaz), bağır- (bağar-),...

Bu arada bazı bölge ağızlarında, öğ-, döğ-, söğ-... kelimelerindeki, «-ğ-» sesinin ince ünlülerin etkisiyle, «-v-» veya «-y-» seslerine döndüğü görülür. Çoğu zaman bir kelimenin birkaç biçimde yazılmasına yol açan bu karışıklığın çözümü oldukça güç. Bu durumda biz, kelimelerin asıl kullanılış biçimlerinin yazıya geçirilmesi gerektiğine inanıyoruz (30): öğ- (öv-, öy-), döğ- (döv-, døy-), oğ- (uğ-, ov-), değnek (deynek),...

Türkçede iki mastar ekinin (-mak, -mek), başka eklerle birleşmelerinde bazı karışıklıkların doğduğu görülür. Bu karışıklık özellikle, ince ünlü taşıyan kök ve eklerde görülür: kalmak-a> kalmağa, bulmak-ı> bulmağı, gelmek-e> gelmeğe, gülmek-i> gülmeği,... gibi ek almış fiillerin: kalmaya, bulmayı, gelmeyi, gül-

(30) «göğde» kelimesi ileriden beri, «gövde» biçiminde kullanılageldiğinden bu durumun korunması gerekir.

meyi,... biçimlerinde yazılmaları daha uygun olur. Aslında bu durum, konuşma dilinde kendini açıklıkla gösterir.

Daha çok fiil çekimlerinde, görülen, bazı değişiklikleri de, burada belirtmek yerinde olur. Fiil çekimlerinde, «-a, -e» gibi geniş ünlülerle biten fiil gövdelerinden sonra, ünlü ile başlayan, «-acak, -ecek», «-an, -en», «-arak, -erek», «-a, -e» gibi bir ek gelirse, araya «-y-» koruma ünsüzü girer. -y- koruma ünsüzünün geniş ünlülere etkisiyle daralan ünlüler, kelimenin asıl gövdesini bozmayacak biçimde imlâda gösterilmezler. Zaten vurgusuz olan hecenin seslisi, «-y-» koruma ünsüzü önünde kısalır ve silikleşir: başlayacak (başlıyacak), bekleyecek (bekliyecek); başlayan (başlıyan), bekleyen (bekliyen); başlayarak (başlıyarak), bekleyerek (bekliyerek); başlıya (başlıya), bekleye (bekliye),...

Yalnız, «-yor» şimdiki zaman ekinden önce daima, dar bir ünlü kullanılır. Ayrıca fiil ünsüz ile bitiyorsa araya gene, dar bir ünlü girer. Bu durumun konuşma dilinde olduğu gibi, imlâda da gösterilmesi gerekir : başlıyor (başlıyor), bekliyor (bekleyor); bakıyor (bakıyor), geçiyor (geçeyor),...

Son harften önce, kalın veya yuvarlak bir sesli harf veya son heceden önce, içinde böyle bir harf bulunan hece varsa; «-ı, -i» sesleri yerini, «-u-, -ü-» seslerinden birine bırakır : tutuyor, gülüyor,...

ÖZEL ADLARIN YAZILIŞI

İnsan ad ve soyadlarının yazımı, kendine özgü bir biçim gösterir. Bunların nüfus kütüğüne geçirildiği biçimde yazılmasının, en uygunu olduğu görüşü eskiden beri süregelmektedir. Bugün de bu yolun, en tutarlı olduğu kanaatindeyiz. Özel adların, bazı ekleri aldıklarında nasıl yazılması gerektiği, oldukça karışıklık göstermektedir. Bu konuda :

a) Özel adlar bir tek varlığa ad oldukları için, mantıkça çokluk eki almamaları gerekir. Ancak bir topluluğu anlattıkları, millet, boy, aile,... adı oldukları zaman çokluk eki alır ve üstten bir kesme işaretiyle ayrılmazlar : Uygurlar, Turgutlar, Buğragiller, Ahmetgil,...

Bunun gibi, bir kimseyi ya da bir yeni benzerleriyle birlikte anlatmak istediğimizde, asıl adlara çokluk eki getirir ve gene üstten bir kesme işaretiyle ayırmayız : Fuzulîler, Sinanlar, Kanunîler,...

b) Eklendiği yer, kurum ve kavim adlarına bağlılık ifâdesi kazandıran «-li» eki, özel adlara eklendiğinde, üstten bir kesme işaretiyle ayrılmazlar : İstanbullu, Kuşadalı, Osmanlı, Selçuklu,...

c) Özel adların sonunda bulunan süreksiz ünsüzler, ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında da süreksizliklerini sürdürür ve öylece yazılırlar: Turgut'a, Uşak'ın,...

ç) Ayrıca özel adlardan türetilmiş bütün cins adları ile fiiller büyük harfle başlamalarına rağmen, sonlarına aldıkları ekler üstten bir kesme işaretiyle ayrılmazlar : Türkoloji, Türkleştirmek, Avrupalılaştırmak,...

ÜN VAN ADLARININ YAZILIŞI

Bazen önce, bazen de sonra şahıs adlarıyla kullanılan, ünvan veya akrabalık adının birbirinden ayrı ve büyük harfle yazılması gerekir : Ahmet Bey, Halil Onbaşı (31), Ayşe Nine, Doktor Necati, Mareşal Çakmak, Şöför Osman,...

SAYILARIN YAZILIŞI

Sayıların nerede yazı, nerede rakamla gösterilmesi gerektiği, bugün için, oldukça karışık bir durum göstermektedir. Bu bakımdan sayıların yazımını bir defada belli kurallara bağlamak oldukça güç. Ancak tarihleri, kitap ve dergilerin sayfa, sayı ve ciltlerini; telefon, sokak ve ev numaralarını; fen dalındaki ifâdelerde geçen sayıları, günün zamanını bildiren (çeyrek ve buçuk ifâde etmediği zaman) ifâdeleri rakamlarla göstermek daha doğru ve alışılmış bir yol olacaktır (32): 1949'da, C. 1, s. 3,320 sy.; Tel : 2543; Ev no : 80; 30X10 = 300, % 15; Saat 815'de,...

(31) «baş» kelimesi ile kurulan birleşik kelimelerde, «baş» gerçek anlamını yitirdiğinden, her zaman bitişik yazılır; işbaşı, satırbaşı, kolbaşı, subaşı,...

(32) Sayıların yazılışı için bkz. TANSEL, Fevziye Abdullah, İyi ve Doğru Yazma Usulleri, Ötüken yay. İst. 1975, XXXIII + 485 sy.

Gerekli bir durum olmadıkça, sayı adlarının ayrı ayrı yazılmaları daha kullanışlı olur: üç milyon dört yüz on üç bin iki yüz otuz altı,...

Ancak sıra, topluluk, ulama sayı sıfatları yazı ile gösterildiklerinde bitişik yazılırlar : onuncu, onbeşer, ikiz, üçüz,...

TARİH, AY VE GÜN ADLARININ YAZILIŞI

Bugün için çeşitli biçimlerde yazıldıkları görülen tarihlerin :

a) Gün adı, ay adından sonra geldiği takdirde kelime; ay adı, gün adından sonra geldiği takdirde de, rakamla yazılması : Mayısın Beşinde; 5 Mayıs,...

b) Belli bir tarihi gösteren ay ve gün adlarının her zaman büyük harfle yazılması : 29 Mayıs Salı sabahı, 5 Ekim Pazartesi günü,...

Buna karşılık, belli bir tarihi karşılamayan ay ve gün adlarının küçük harfle gösterilmesi : yolculuk mayısta, toplantı salıya,...

c) Tarihlerin de genellikle: 29 Ekim 1923, 29.X.1923, 29.10.1923, biçimlerinden biriyle gösterilmesi gerekir.

GÜNEŞ, AY VE GEZEGENLERİN YAZILIŞI

Gökbilim ve coğrafya ile ilgili konuların anlatımında, dünya ile öteki gezegen adları, güneş ve ay kelimeleri büyük harfle; bu konuların dışında kullanıldıklarında küçük harfle yazılırlar (33). Merkür gibi Dünya da, bir gezegendir.; Sen, dünyada onun gibisini bulamazsın.; Seninki, Ay'da hayat olduğunu söylüyor.; Gölgede güneş arıyorsun,...

SÖYLEYİŞ VE YAZIMLARI AYNI ANLAMLARI AYRI KELİMELERİN YAZILIŞI

Konuşmada aynı sesi veren kelimelerin, yazıda ayrı gösterilmeleri gerekir. Çok defa bunların ayrılması imlâ için yük sayılmışsa da, karışıklığın önüne geçmek için, bu yolun daha yararlı

(33) Bkz. TDK Yeni İmlâ Kılavuzu (a.e.).

olacağı düşüncesindeyiz : saç (başımızdaki) - saç (metal levha), hac (kutsal ziyaret) - haç (işaret çeşidi), grup (topluluk) - guruh (güneşin batışı), od (ateş) - ot (bitki),...

Türkçede, bazı durumlarda imlâ şekilleri karışıklığı önlenemez. Ancak kelimelerin birbirine yardımı ve ifade içerisindeki anlamı, bu karışıklığı bir dereceye kadar önleyebilir : kalp (yürek) - kalp (sahte olan), yüz (100) - yüz (surat) - (yüz - fiilinden emir kipi), güç (zor) - güç (kuvvet),... örneklerinde olduğu gibi, bunu imlâdan değil, anlam yönünden ayırmak gerekir.

YABANCI KÖKENLİ KELİMELERİN (34) YAZILIŞI

Eskiden beri, çift ünsüzle başlayan yabancı kökenli kelimelerin yazımı belli bir kararlılık göstermiş değil. Kimi zaman söyleyiş kolaylığı taşıyan kelimelerin, söylendiği gibi yazılması yoluna gidildiği görülürse de pek tutarlı olmamıştır. Esasen bu yolla, yabancı kökenli kelimeleri Türkçeleştirmenin de imkansızlığı açıktır. Bu bakımdan söylenişi kolay olsa bile, çift ünsüzle başlayan yabancı kelimelerin başına veya iki ünsüzü arasına ünlü köymaksızın yazılması daha doğru olur : spor (sipor, ispor, supor,...), program (purogram, poruğram,...), plan (pılan), tren (tiren),...

Batıdan alınma, çift ünsüzle biten kelimelerin asıllarına uygun yazılmaları gerekir : film (filim), realizm (realizim), teyp (teyip), lüks (lüküs),...

BÜYÜK HARFLERİN YAZILIŞI

1. Türk imlâsında kullanılan noktalama işaretlerinden (35)

(34) M. Ergin, Türk Dil Bilgisi (53-75, sy.) İst. 1962. (Türkçe Kelimelerdeki Başlıca Ses Hususiyetleri).

(35) Konuşma dilindeki ses duraklarının, yazıya uygulanmasında önemli bir rolü olan noktalama işaretlerinin, Türk dili imlâsında kullanılışı, Tanzimatladır. Düşünce birliğini sağlaması yanında, anlatımı da kolaylaştıran noktalama işaretlerinin Türk dili imlâsındaki gelişimi, çok kısa bir zaman içerisinde olmuşsa da kullanılış biçimleri oldukça karışıklıklara yol açmıştır. Aslında, bütün dillerde olduğu gibi, Türk dili imlâsında da, noktalama işaretlerinin kullanılışı, belli kurallara bağlanmıştır. Ancak bu kuralları uygulamakta, tam bir başarımı sağlandığını söylemek çok güç. Çünkü günümüzde, bu işaretleri kul-

nokta (.), iki nokta (:), üç nokta (...), sıra nokta (.....), ünlem (!), soru (?) ile biten bir cümleyi izleyen söz gruplarına başlarken ilk harf büyük yazılır (37):

Ali Efendi başını kaldırırken hem düşünüyor, hem de soluyordu. Kızgınlığını yenememiş olacak ki, bir yandan da avaz avaz bağırıyordu :

— Kör müydün be kadın Bahçeye çocuklar girer de insanın haberi olmaz mı? Hele o çocukları bir yakalıyayım... Dişlerini sökmek de neymiş,...

2. Ve, veya, ya da, da, ki, ile, bağlama edatları dışında, başlık durumunda bulunan yazı ve kitap adlarında yer alan, her kelimenin ilk harfi büyük yazılır (38): Makaleler ve İncelemeler, Divan Edebiyatında Leylâ ile Mecnun Hikayesi,...

lanma ve öğrenmenin güç ya da gereksiz olduğuna inanan çevrelere dahi rastlanmaktadır!

Sözü musikileştiren noktalama işaretlerinin kullanılışı ile ilgili görüşlerimize, bu yazımızda yer vermedik. Ancak bu arada A. Kanveski'nin, «Noktalama İşaretlerinin Önemi» başlıklı yazısından aldığımız, aşağıdaki paragrafları da veremedik edemedik :

«Bir gün insan virgüli kaybetti; o zaman zor cümlelerden korkar oldu ve basit ifadeler kullanmaya başladı; cümleleri basitleşince, düşünceleri de basitleşti. Sonra nida (ünlem) işaretini kaybetti; alçak bir sesle ve ses tonunu değiştirmeden konuşmaya başladı. Artık ne bir şeye kızıyor, ne bir şeye seviniyordu. Hiçbir şey onda en ufak bir heyecan uyandırmıyordu.

Bir süre sonra soru işaretini kaybetti ve soru sormaz oldu; hiçbir şey onu ilgilendirmiyordu : Ne evren, ne dünya, ne de kendi apartmanı umurundaydı.

Birkaç sene sonra, iki nokta üst üste işaretini kaybetti ve davranış nedenlerini başkalarına açıklamaktan vazgeçti.

Ömrünün sonuna doğru elinde yalnız tırnak işareti kalmıştı. Kendine özgü tek düşüncesi yoktu; yalnız başkalarının düşüncelerini tekrarlıyordu. Düşünmeyi unuttu ve böylece son noktaya erişti.

Noktalama işaretlerine dikkat ediniz» (A. Kanveski, Noktalama İşaretlerinin Önemi, Bilim ve Teknik - Aylık Popüler Dergi, TÜBİTAK yay. Ank. Ağustos 1975, 48-93, sy.)

- (36) Cümle bitmeden kullanılan iki noktadan sonra verilen örnekler, büyük harfle başlamaz.
- (37) Soru (?) ve ünlem (!) işaretleri, cümle içerisine sıkıştırılmış bir arasözden sonra kullanılmışsa, yazıya küçük harfle devam edilir.
- (38) Bütün harfleri büyük olarak yazılmış başlıklarda, sözkonusu bağlama edatları da, büyük harflerle yazılırlar.

3. Şiirde, mısraların başında yer alan her kelimenin ilk harfinin büyük harfle gösterilmesi, ileriden beri kullanılagelen bir biçimdir :

.....

Öyle bir mûsikiyi örten ölüm,
Bir teselli bırakmaz insanda.
Muhtemel görmüyor henüz gönlüm,
Çok saatler geçince hicranda,
Düşülür bir hayâle, zevk alınır:
Belki hâlâ o besteler çalınır,
Gemiler geçmiyen bir ummanda.

(Y. Kemal, İtrî'den)

4. Kişi, yer, millet, dil, din, kavim, kitap, hayvan (39) adları büyük harfle başlar (40).

5. Kişi adıyla birlikte kullanılıp da, saygı ve ünvan belirten adlar, büyük harfle yazılırlar (41).

6. Tırnak ve parantez içerisine alınmış, tam cümlelerin ilk harfleri büyük olarak yazılır (42). Sözgelimi, «Pencereden, akan insan selini seyrediyorduk» cümlesini sık sık tekrarlıyordu. / Aynı imlâ özelliklerine, XII. yüzyılın sonuna kadarki Anadolu metinlerinde de tesadüf etmekteyiz (Bu imlâ şekline bakarak kelimeleri, değişik biçimlerde okuyanlar da olmuştur.).

7. Kısaltmalardan çoğu büyük harfle başlar (43).

8. Belli bir tarihi (44) gösteren gün ve ay adları, her zaman büyük harfle başlarlar (45).

(39) Özel olarak, hayvanlara takılmış olan adlar.

(40) Bkz. Özel Adların Yazılışı.

(41) Bkz. Ünvan Adlarının Yazılışı.

(42) Tırnak ve parantez içerisindeki tam cümlelerle ilgili noktalamalar, bu işaretlerin içine konur.

(43) Bkz. Kısaltmalar.

(44) Cümle bir rakamla başlıyorsa, bundan sonra gelen kelimelerin ilk harfi küçük yazılır.

(45) Bkz. Tarih, Ay ve Gün Adlarının Yazılışı.

9. Gökbilim ve coğrafya ile ilgili konuların anlatımında, dünya ile öteki gezegen adları, gün ve ay kelimeleri büyük harfle yazılır (46).

10. Cümle içerisinde şahsın yerini tutan zamirler de; büyük harfle başlarlar; Eğer yaratmaksa, O herşeye kadirdir.

«DE (DA), İLE, Kİ» BAĞLAMA EDATLARININ YAZILIŞI

1. «De» bağlama edatı çok defa, hâl eklerinden «-de» ekiyle karıştırılır ve kelimeyle bitişik yazılır. Halbuki ayrı bir kelime olan, «dahi» anlamındaki «de»nin ayrı yazılması gerekir: Kalemim de kayboldu, defterim de..., çakmak da var, kibrit de (47),...

2. Ayrı yazıldığında aslını koruyan, «ile» bağlama edatının, birçok durumlarda ek gibi kullanıldığı görülür :

a) Ünsüz ile biten kelimelere ek gibi getirilen, «ile» bağlama edatının, başındaki «i-» ünlüsünü kaybederek kelimeyle bitiştiği ve ekler gibi ünlü uyumuna bağlandığı görülür: odunla, ateşle,...

b) Ünlü ile biten kelimelere ek gibi getirilen, «ile» bağlama edatının, başındaki «i-» ünlüsünü kaybederek, «-y-» koruma ünsüzünü kazandığı ve kalınlık -incelik bakımından sonuna eklendiği kelimenin, ünlü uyumuna katıldığı görülür: suyla (su-y-la), arabayla (araba-y-la), üzüntüyle (üzüntü-y-le), şişeyle (şişe-y-le),...

c) «İle» bağlama edatı, sonunda 3. şahıs iyelik eki bulunan kelimelerle birleştiğinde, «-yle» biçimine dönüşür... Bu durumda -y- koruyucu ünsüzünün inceltici etkisini gözönünde bulundurmak gerekir: atıyla (at-ı-yle), babasıyla (baba-sı-yle), şişesiyle (şişe-si-yle), gözüyle (göz-ü-yle), dolayısıyla (dolay-ı-sı-yle),...

3. Yazılışı, ilgi (aitlik) eki, «-ki» ile karıştırılan, «ki» bağlama edatı, ayrı bir kelime olduğundan, daima ayrı yazılır: diyor ki, sen ki, kaldı ki, nasıl ki, ne var ki,...

Ancak eskiden beri, «ki» bağlama edatının bazı kelimelerle birleşmiş biçimde kalıplaştığı görülür: sanki, halbuki, öyleki,

(46) Bkz. Güneş, Ay ve Gezegenlerin Yazılışı.

(47) «De» bağlama edatı ayrı bir kelime olduğundan, önceki kelime ile ünsüz benzeşmesine uğramaz.

mademki, belki,... Bu kalıplaşmış kelimelerin ımlâsı, aynı durumda bırakılmalıdır. Çünkü sözkonusu kelimelerdeki «ki» bağlama edatı, öylesine kalıplaşma göstermiştir ki, artık bunu kelimelerin bir parçası saymak gerekir.

«Mİ» SORU EKİNİN YAZILIŞI

Kalılık-incelik bakımından olduğu gibi, düzlük-yuvarlaklık bakımından da, önceki kelimenin ünlüsüne uyan, «mi» soru eki, her zaman kelimeden ayrı yazılmalıdır: kaldı mı?, bildi mi?; sordu mu?, gördü mü?....

CEVHER (İ-) FİİLİNİN YAZILIŞI

Ayrı yazıldığı zaman ünlü uyumuna bağlanmayan «i-» cevher fiilinin ekleşmiş şekli, Türkçede daha çok kullanılır. Cevher fiil ek hâlinde kullanıldığında, eklendiği kelimenin, ünlü ve ünsüz uyumuna bağlandığı görülür: görürdüm (görür idim), okurdum (okur idim), bakardım (bakar idim), bilirdim (bilir idim),...

UZATMA (^) İŞARETİNİN KULLANILIŞI

Türkçede uzun ünlülerin bulunmayışı (48), çok defa bu işaretin kullanılmasını gereksiz duruma getirmişse de, bugün için uzatma işaretinin bazı kelimelerde kullanıldığı görülür.

Bu İşaretin Konulduğu Yerler :

1) Yazılışları aynı, anlamları ayrı olan yabancı kökenli kelimelerin üzerine konur : alem (bayrak)-âlem (dünya), hal (çarşı, pazar)-hâl (durum),... sur (kale duvarı)-sûr (düğün, şenlik),...

2) İnce söylenen l'lerden sonra gelen kalın ünlüler uzun okunduklarında, uzun okunan kalın ünlülerin üzerine konur (49): İmlâ, islâm; Halûk, mağlûbiyet,...

(48) Türkçe kelimelerin bir kısmında, ses tonuyla ilgili olarak görülen uzun ünlüler, ağız özelliğinden başka birşey değildir: Ahmet Ağa > Ahmedaa > Ahmeda.

(49) Bugün için işleliğini yitirmeyen, az sayıda kalıplaşmış yabancı kökenli kelime dışında; k.g.l ünsüzlerinden sonra gelen kalın (a,u) ünlülerinin üzerine, uzatma işareti konulması işaret çokluğundan başka birşey değildir: nikâh, ifâde, hükûmet,...

3) Yabancı adlardan sıfat yapmak için, kelimenin sonuna getirilen nisbet i'sinin üzerine de, bu işaret konur (50). millî, adlî, islâmî,...

Ancak, Batıdan alınmış kelimelerdeki ince «l» yi belirtmek için, bu harften sonra gelen «a» sesi üzerine uzatma işaretinin konulamayacağını hemen belirtmekte yarar var. Çünkü bu çeşit kelimelerdeki «a», asıllarında da kısa ve işaretsiz olan bir sestir : lastik, plan, flama,...

Uzatma işaretini doğru olarak kullanmak, Arap alfabesiyle kelimelerin yazılış biçimlerini iyice bilmeyi gerektirdiğinden, bugün için kullanımı oldukça güçleşmiştir. Bu bakımdan, uzun hecesi olan çoğu yabancı kelimelerin yerlerine Türkçe karşılıklarını kullanmak, daha yerinde olur düşüncesindeyiz.

KESME (') İŞARETİNİN KULLANILIŞI

Türkçe kelime bünyesinde bulunmayan bu işaret, genellikle ekleri ayırmada kullanılır (51). Ancak, bazen ses hadisesine uğramış kelimelerde de kullanıldığı olur.

Bu İşaretin Konulduğu Yerler :

1) Özel ad (52), sayı ve kısaltmalardan sonra gelen ekleri ayırmak için, bu işaret konur : İstanbul'a, Kezban'ın; 1453'den, 10 cm'den; TRT'de, PTT'ye,...

Ayrıca, yabancı kişi ve yer adları da, imlâda yazıldığı gibi konduklarında, sonlarına getirilen eklerden, bu işaretle ayrılırlar : Philippe'in, Tours'da,...

(50) Bu eki (-i) alan kelimelere Türkçe ekler getirildiğinde, kelimenin yalın hâlindeki uzatma işareti kaldırılmaktadır : millileştirilmiş, medenileşmek, ... Çünkü, Türkçe ek alan bu çeşit yabancı kelimelere, «Türkçeleşmiş Kelime» gözüyle bakılmaktadır.

(51) «Aydın» ve «hemze» gibi Türkçede bulunmayan yabancı seslerin yerine önceleri bu işaret kullanılırdı. Ancak, daha sonraları, bünyelerinde bu yabancı sesleri bulunduran kelimelerde, kesme işaretinin gösterilmesi işleğini yitirmiştir : neşe (neş'e), sanat (san'at),...

(52) Özel adlara getirilen diğer eklerin yazılışı için bkz., «Özel Adların Yazılışı».

Bu arada dil, din (mezhep, tarikat), kurum, gazete ve dergi adlarına getirilen ekleri kesme işaretiyle ayırmaya hiç de gerek olmadığını hemen belirtelim: Türkçede, İslâmiyetin (Ortodoksluk, Mevlevîliğe), Türk Dil Kurumunu, Tercüman Gazetesinin, Türk Dili Dergisinde,...

2) Bir harf ya da eki belirtmek amacıyla sona ilave edilen ekleri de ayırmak için, kesme işareti kullanılır: A'nın, -k'sız,...

3) Ses düşmesi hadisesine uğramış kelimelerde, düşen sesi belirtmek için, bu işaret konur: N'olur, m'ola,...

ESER VE YAZILARIN BİBLİYOGRAFYA İÇERİSİNDEKİ YAZILIŞLARI

Bugün en çok karışıklık gösteren konulardan biri de, hiç kuşkusuz, bibliyografyaların yazım biçimleridir. Çoğu zaman şahsî tutumların ağır basması, bu konuda bir birliğin sağlanmasını güçleştirmiştir. Ancak biz bibliyografyaların yazılış biçimlerinden (53) çok, bunlar içerisinde yer alan kaynak eser ve yazıların ne şekilde yazılmaları gerektiği üzerinde durmak istiyoruz.

İnceleme ve araştırma mahsulü eser ve yazıların sonunda, o konu ile ilgili yayınların yazılış biçimleri şöyle olmalıdır: YAZAR+

BAŞLIK+YAYIN BİLGİLERİ (54).

Yazar :

Önce yazarın soyadı, arkasından adı ya da adları yazılır. Meslek ünvanının belirtilmediği yazar adının gösterilişinde, soyadı ile

-
- (53) Bibliyografyanın yazılışı için bkz., ZÜLFİKAR Hamza, Yüksek Öğretimde Türkçe Yazım ve Anlatım, İkyaz Basımevi, Ank. 1977, 255 sy.
- (54) Yazma eserlerin bibliyografya içerisindeki yazılışları, basma eserlerin yazılış biçimlerinden, az da olsa ayrıcalık gösterir. Bir defa yazma eserlerde, yazarın soyadı olmayacağına göre, ad takımı herhangi bir değişikliğe uğratılmadan yazılmalıdır. Ayrıca yazma eserlerde yayın bilgileri yerine, eserin tanımını kolaylaştıran özellikler belirtilmelidir. Yazma eserlerin bibliyografya içerisindeki yazılış biçimi, genellikle:

«YAZAR (müellif) + BAŞLIK + TANITICI BİLGİLER (Eserin bulunduğu kütüphane ve bölümü, Kayıt Numarası, Yaprak Sayısı)»

adlar arasına virgöl konur. Çok defa soyadları ile tanınan yazar ve araştırmacıların soyadlarının büyük harflerle yazılması hemen her ülkede yaygın bir biçim almıştır. Bu bakımdan eser ve yazı sahiplerinin ad ve soyadları: ARAT, Reşit Rahmeti,... OLCAY Selahattin,... biçiminde yazılmalıdır.

Eserin yazarı birden fazla ise, yazar adları eser üzerindeki sıraya göre yukarıdaki kurala uygun olarak yazılır: PEKOLCAY Neclâ, ERAYDIN Selçuk,...

Eğer eser ya da yazı, bir kurum tarafından hazırlanmışsa, yazar adı yerine kurumun adı ya da kısaltması yazılır: TDK, TTK,...

Başlık :

Eserin ya da yazının adı olan başlıkta, bağlama edatları (ve, veya, ya da, da, ile) dışında kalan her kelimenin ilk harfi büyük yazılır (55):..., Eski Türk Şiiri,...; ..., Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları,...

Yayın Bilgileri :

Kitaplar için verilen yayın bilgileri ile dergi, ansiklopedi ve gazetelerde yer alan yazılar için verilen yayın bilgileri, az da olsa ayrılık gösterirler. Bunların yazılışları :

1) Kitaplar İçin : Yazar + başlık + kaçınıcı basım olduğu + basıldığı kurum + basım serisi + basımevi + basıldığı yer ve tarihi + sayfa sayısı, sıralamasına uyulmalıdır.

ARAT, Reşit Rahmeti, Eski Türk Şiiri, TTK (56) yay., VII. Seri No: 45, TTK Basımevi, Ank. 1965, XXII + 506 sy.

sıralamasına uygun olarak yapılır :

Muhibbi (Kanûni Sultan Süleyman), Divan-ı Muhibbi, Topkapı Sarayı Ktb., Hazine Böl., Nu: 1132, 120 yp.

Kutbuddin b. Muhammed İzniki, Mukaddime-i Kutbuddin, Süleymaniye Ktb., Ayasofya Böl. O. 1171, 189 yp.

(55) Bkz. Büyük Harflerin Yazılışı.

(56) Yayın bilgileri verilirken, genellikle kısaltmalara başvurulur. Bu konuda bkz. Kısaltmaların Yazılışı.

PEKOLCAY Neclâ, ERAYDIN Selçuk, İslâmî Türk Edebiyatı, 3. baskı, C. I, Edebi Eserler Serisi 5, İrfan yay., İst. 1976, XV + 384 sy.

2) Dergiler İçin : Yazar + başlık + derginin adı + aylık ya da yıllık oluşu + yayınlayan kurum + cilt + sayı + basıldığı yer ve tarih + sayfa, sıralamasına uyulmalıdır.

ELÇİN Şükrü, Şahinoğlu ve Bilinmeyen Şiirleri, Türk Kültürü, TKAE yay., C. X, s. 120, Ank. 1972, 1251-1259. sy.

3) Ansiklopediler İçin : Yazar + başlık + ansiklopedinin adı + kaçınıcı basım olduğu + yayınlayan kurum + cilt + sayı (fa-sikül) + basıldığı yer ve tarih + sayfa, sıralamasına uyulmalıdır.

SİYAVUŞGİL, Sabri Esat, Ahmet Rasim, İslâm Ansikl., 4. bas-kı, MEB yay., C. I, s. 3, İst. 1970, 200-202 sy.

4) Gazeteler İçin : Yazar + başlık + gazetenin adı + yazının yer aldığı kısım + tarih, sıralamasına uyulmalıdır.

KABAKLI Ahmet, Reşit Rahmeti Bey, Tercüman Gazetesi (Gün Işığında köşesi), 3.12.1964.

Yabancı dille yazılmış eser ya da yazıların verilisinde, çok ayrılık yoktur. Yalnız eser ya da yazıyı tercüme eden kişinin, asıl yazarın adından sonra parantez içerisinde gösterilmesi, alışıl-gelen bir biçim almıştır.

DİPNOTLARIN YAZILIŞI

Bir yazının hazırlanmasında yararlanılan kaynak eserleri gös-termek, ya da konu ile ilgili açıklamalarda bulunmak için, sayfa altında verilen notlara «dipnotu» adı verilmektedir. Tanımından da anlaşılacağı gibi, dipnotların verilmesinde asıl amaç, konuya açıklık getirmek için başvurulması gereken kaynak eserlerin belir-tilmesi ya da alıntı yerlerinin gösterilmesidir.

Dipnotların gösteriliş ve yazılışları, ileriden beri kullanılagelen biçimdedir. Yani; yazı içerisinde konuya açıklık getirir düşünce-siyle, belirtilmesinde yarar görülen eserin üzerine işaret yerine geçen bir rakam konur. Bu rakamın karşılığı olan bilgi de, sayfa-nın altına yazılır. Ancak aynı sayfa içerisindeki rakamların verili-

şinde, sıralama yapılması gereği hatırdan uzak tutulmamalıdır. Ayrıca aynı eseri iki ya da daha fazla belirtmek gerekirse, dipnotunda «a.e.», «a.g.e.» kısaltmalarından biri kullanılır.

Dipnotunda gösterilecek kaynakların (kitap, dergi, ansiklopedi, gazete,...) yazılışında, bibliyografyaların gösterilişindeki kurallar uygulanır :

«.....»

Talât Tekin, Ana Türkçedeki asli uzun ünlüleri (1) ele alan bugünkü kitabında, sorunu dünden bugüne değil, bugünden düne olarak ele almıştır.

.....»

-
- (1) TEKİN Talât, Ana Türkçede Asli Uzun Ünlüler, Hacettepe Üniv. yay., B 15, Ank. 1975, V + 278 sy.

Sayfa içinde geçen herhangi bir düşünce ile ilgili açıklamalar da aşağıdaki şekilde gösterilerek yazılırlar :

«.....»

Her çeşit tedavi, çocuğuna karşı olan şefkat, onun ilerlemesini temin etmek gibi, çocukluk çocuk hayatının istikbalini düşünmek, yani Budizmde olmayan nesil yetiştirme konusunda da ele almış, İslâmiyeti belirtmektedir (2).

.....»

-
- (2) Çocuksuzluğu hor gören halk felsefesi «çocuğu olanın bir dünyası kara, olmayanın iki dünyası kara.» gibi masallara geçen sözler de, aile hayatını benimsemeyen Budizme karşı bir mücadele ile başlamış, hayat taraftarlığını ögmekten ileri gelmiş olsa gerek.

KISALTMALARIN YAZILIŞI

Varlık kavram ve durumları karşılayan kelimelerle, aynı değerlendirilmeye konulan kısaltmalara; bir durum veya kavram için kullanılan uzun ifâdelerin, belli kurallara göre sembolleşmiş biçimleridir, diyebiliriz.

Çok defa, Türk dilinin karakterine uzun kelimelerin kullanılmasının uygun olmaması, kısaltmaların yapılmasına asıl sebep ola-

rak gösterilirse de; bunun yanında, diğer bazı özellikleri de göz önünde bulundurmak gerekir. Mesela, çoğu meselelerin milletler-arası bir değer kazandığı günümüzde, bazı yabancı ifâdeleri bütünüyle anlatmanın güçlüğü kendiliğinden ortaya çıkınca, bunları kısaltma yoluna gidilmiştir. Hele bugün için, ihtiyaçlar karşısında meydana getirilen uzun terim ve kelimeler öylesine çok ki, bunları öylece hatırdâ tutmak da oldukça güç. Bu bakımdan bunları da kısaltılmış biçimleriyle benimseme yolu tutulmuştur.

Belli kurallar dışında, herkesin gönlünce ve istegince kısaltmaların yapılamayacağı gerçeği ortada iken; hergün bir başka biçimde oluşturulmuş kısaltmalara rastlamak mümkün. Öyle ki, yazışmalardan çoğu bugün için, artık matematik işlemleri gibi sembollerle ifâde edilir (!) bir hâl almıştır. Belirlediğimiz kısaltma biçimlerinin çokluğu da, bu karmaşıklığın alabildiğince yaygınlaştığı gerçeğini ortaya koymaktadır. Belirlediğimiz kısaltma biçimleri :

1) Uzun bir ifâdede, her kelimenin ilk harfi alınmak suretiyle yapılan kısaltmalar : PTT (Posta, Telgraf, Telefon -Teşkilatı-), TRT (Türk Radyo ve Televizyonu Kurumu), PK (Posta Kutusu),...

2) Söyleyişi güç, uzun yabancı kelimelerin ilk harflerinin alınması sonucu yapılan kısaltmalar : NATO (North Atlantic Treaty Organization), BCG (Bacillus Calmette Guerin), FİFA (Fédération Internationale de Football Assaciation),...

3) Bazı kuruluş adlarının hatırdâ kolayca tutulabilmesi için yapılan kısaltmalar : İETT (İstanbul, Elektrik, Tünel, Tranvay İşletmeleri), TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu), YAY-KUR (Yaygın Öğretim Kurumu),...

4) Uzun bir kelimenin ilk hecesi alınmak suretiyle yapılan kısaltmalar : cad. (cadde, caddesi), mah. (mahalle, mahallesi), gön. (gönderen),...

5) Uzun bir kelimenin ilk üç harfinin alınmasıyla yapılan kısaltmalar (57) : İng. (ingilizce), İst. (İstanbul), İmp. (imparator, imparatorluk, imparatorluğu),...

6) Bir kelimenin ilk, orta ve son harflerinin alınmasıyla yapılan kısaltmalar : çvş. (çavuş), krş. (kuruş), yzb. (yüzbaşı),...

(57) Genellikle, alınan ilk üç harf bir ünlü, iki ünsüzden ibarettir.

7) Çok kullanılan bazı kelimelerin ilk ve orta harflerinin alınmasıyla yapılan kısaltmalar: yd. (yedek), sb. (subay), kg. (kilogram),...

8) Kısaltılması istenilen kelimenin ilk ve son harflerinin bir araya getirilmesiyle yapılan kısaltmalar: Bn. (Bayan), Dz. (Deniz), Sn. (Sayın),...

9) İşleme çabukluk ve kolaylık getirmesi için, yapılan kısaltmalar: V. (Vekil), Y. (Yerine), C. Sav. (Cumhuriyet Savcısı, Savcılığı),...

10) Uzun bir ifâdede her kelimenin, ilk hecesini almak suretiyle yapılan kısaltmalar: Pet-Kim (Petro-Kimya), Yi-ma (Yiyecek maddeleri),...

11) Birleşik kelimelerden bazılarının kısaltılması, ilk kelimenin bütünü ile ikinci kelimenin ilk harfinin alınması biçiminde oluşturulur: dilb. (dilbilgisi), atas. (atasözü), Kong. (Korgeneral),...

12) Çift ünsüzle başlayan kimi kelimelerin ilk iki harfinin alınmasıyla yapılan kısaltmalar: Fr. (Fransızca), Gr. (Gram),...

13) Hemen çok kimse tarafından tanınıp bilinen bir şahsın, soyadı ya da ikinci adı belirtmek suretiyle, adında yapılan kısaltmalar (58): N. Kemal (Nami Kemal), C. Sıtkı Tarancı (Cahit Sıtkı Tarancı), A. Caferoğlu (Ahmet Caferoğlu),...

14) Bir ifâde içerisinde yazılması uygun görülmeyen herhangi bir kelimenin ilk harfi alınarak, diğer harflerin yerine nokta işaretinin konulması suretiyle yapılan kısaltmalar: Siz o k... tanımazsınız!, Bu durumda E... 'nin de ifâdesine başvurulacak!...

15) Yukarıda sayılan kısaltma biçimleri dışında kalan, özel olarak kurulmuş kısaltmalar: SRF (Setvet-i Fünun), Müzs. (Müziyen), Bağımsız, O. (Okul),...

(60) Kısaltılması genellikle bilinen ve tanınan şahıs adlarının, soyadı belirtmek suretiyle gösterilmesi de, oldukça yaygındır: M. Ali Soylu (Mehmet Ali Soylu); H. Hüseyin Korkmaz (Hasan Hüseyin Korkmaz), İ. Ethem Çatık (İbrahim Ethem Çatık), Y. Ziya Artukoğlu (Yusuf Ziya Artukoğlu),...

Bunlar daha çok, bazı eserlerin içerisinde rastlanan, şahısları kendilerine göre yaptıkları kısaltmalardır. Genellikle, yapılan bu özel kısaltmalar için, eserin (makale ya da yazıların) baş veya son kısmında bir liste sunulur.

Aslında kısaltmalar, belli kurallara göre yapılırken, kısaltılan şeyin aslının ve kısaltılmış şeklinin herkesçe bilinmesi ve kullanılabilir olması gerekir. Halbuki bugün karşılaştığımız çoğu kısaltmalarda bu durumu görmek oldukça güç. Hem bazı kısaltmalara birden çok anlam verildiği de olmaktadır (59). Bu bakımdan özellikle tanınmamış kısaltmaları kullanmaktan mutlak sakınmalıdır. Hele dilimizi anlaşılmasız sembollerle doldurmanın da; yarardan çok zarar getireceği açıkken, bazı yer ve şahıs adlarını, şahsi zorlamalarla kısaltmaya kalkmak, hiç de doğru olmasa gerek. Bu bakımdan kalıplaşarak kullanma alanına yerleşmiş olan kısaltmalar dışında kalanları; yukarıdaki sıralamada gösterilen 1., 2. ve 3. kısaltma biçimleri ile kurmak daha yerinde olur.

Kısaltmalarda kullanılan nokta (.), önüne geldiği harften sonraki harflerin yerini tutar. Yani her nokta, bir kelimeye karşılık tutulur. Bu bakımdan nokta için en küçük kısaltmadır, diyebiliriz. Ancak, son zamanlarda çok kelimeli kuruluş adlarının, hatta çoğu cins adlarının ilk harflerini veya ilk hecelerini noktasız yan yana getirerek kısaltmalar yapmak yaygın bir hâl almıştır. İşleklik kazanan (TRT, PTT,...) kısaltmalarda noktaların kaldırılmış olması, belki hoşgörüyle karşılanabilir. Ama, az kullanılan kısaltmalarda, önüne geldiği harften sonraki harflerin yerini tutan noktanın kullanılması gerekir.

GÜNÜMÜZDE KULLANILAN BAZI KISALTMALAR :

A.	:	(Alay)
AA (60)	:	(Anadolu Ajansı)
a.b. (61)	:	(Aynı Baskı)
ABD	:	(Amerika Birleşik Devletleri, bkz. USA)
Abl.	:	(Ablatif -dilbilgisi terimi-)

(59) s.. sahife, sayı, sonra; F. ... Fransızca, fiat, fiil,...

(60) İşleklik kazanmış çoğu kısaltmalarda nokta (.) kullanılmaz.

(61) Kimi kısaltmaların küçük harflerle gösterilmesi, alışılagen bir durumdur.

ACS	:	(Anadolu Cam .Sanayii)
Adr.	:	(Adres)
a.e.	:	(Aynı Eser)
AET	:	(Avrupa Ekonomik Topluluğu, -European Economic Community)
a.g.e.	:	(Adı Geçen Eser)
Ağs.	:	(Ağustos, bkz. Ağus.)
Ağus.	:	(Ağustos, bkz. Ağs.)
A.İ.T.İ.A.	:	(Ankara İktisadi Ticari İlimler Akademisi)
Akk.	:	(Akkuzatif -dilbilgisi terimi-)
Alb.	:	(Albay)
Alm.	:	(Almanca)
Ank.	:	(Ankara)
Ansk.	:	(Ansiklopedi, bkz. Ansikl.)
Ansikl.	:	(Ansiklopedi, bkz. Ansk.)
Ant.	:	(Antlaşma)
AO	:	(Anonim Ortaklık, Ortaklığı, bkz. A. Ort.)
AOÇ	:	(Atatürk Orman Çiftliği)
A. Ort	:	(Anonim Ortaklık, bkz. AO.)
AP	:	(Amerika Haber Ajansı -Associated Press)
Ap.	:	(Apartman, bkz. Apt.)
Apt.	:	(Apartman, bkz. Ap.)
Ar.	:	(Arapça)
Ark.	:	(Arkeoloji)
Arn.	:	(Arnavutça)
As.	:	(Asker, Askerî)
Asb.	:	(Assubay)
As. İz.	:	(Askeri İnzibat)
Ass.	:	(Asistan)
Astr.	:	(Astronomî)
AŞ	:	(Anonim Şirket)
Atas.	:	(Atasözü)
Atğm.	:	(Asteğmen)
ATO	:	(Ankara Ticaret Odası)
A.Ü.	:	(Ankara Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi)
a.y.	:	(Aynı Yerde)
B.	:	(Batı, Boy, Birlik)
BAC	:	(Birleşik Arap Cumhuriyeti)
Bağm.	:	(Bağımsız)
Bank.	:	(Banka, Bankası)

BBC	:	(İngiliz Radyo Televizyon Kurumu - British Broadcasting Corporation)
BCG	:	(Verem Aşısı - Bacillus Calmette Guerin)
Bçvş.	:	(Başçavuş)
Bd. Eğt. (62)	:	(Bedeneğitimi)
B. Elçi	:	(Büyük Elçi)
Bİbl.	:	(Bibliyografya, Bibliothèque)
Bİbl. Nat.	:	(Fransız Milli Kütüphanesi - Bibliothèque Nationale)
Biy.	:	(Biyoloji)
Bk.	:	(Bakınız, bk. bkz.)
Bkz.	:	(Bakınız, bkz. bk.)
Bl.	:	(Bölük)
Blş.	:	(Bileşik -dilbilgisi terimi-)
BM	:	(Birleşmiş Milletler)
Bn.	:	(Bayan)
Bnb.	:	(Binbaşı)
Bot.	:	(Botanik)
Böl.	:	(Bölge, Bölüm)
BP	:	(İngiliz Petrol Şirketi - British Petrol)
Brit. Mus.	:	(Britanya Müzesi - British Museum)
Bs.	:	(Basın)
BŞK	:	(Başkomutan)
Bşk.	:	(Başkan, Başkanlık, Başkanlığı)
Bş. Öğ.	:	(Başöğretmen)
Bş. tıp.	:	(Baştıbbip)
Bul.	:	(Bulgarca, Bulvar, Bulvarı)
BTG	:	(Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü)
C.	:	(Cilt, Cumhuriyet -bkz. Cumh.-)
Cad.	:	(Cadde, Caddesi)
CENTO	:	(Merkezî Antlaşma Örgütü - Central Treaty Organization)
Cerr.	:	(Cerrahî -tıp terimi-)
CIA	:	(Merkezî Haberalma Örgütü - Central Intelligence Agency)
cm.	:	(Santimetre, bkz. sm.)
Cmh. Bşk.	:	(Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanlığı)
Coğr.	:	(Coğrafya)

(62) Sonradan birleşik kelime olarak kullanılan ,kimi adların kısaltılmaları, önceden olduğu biçimde kullanılmaktadır.

C. Sav.	:	(Cumhuriyet Savcısı, Savcılığı)
Cumh.	:	(Cumhuriyet, bkz. C.)
cz.	:	(Ceza)
ÇEK	:	(Çocuk Esirgeme Kurumu)
Çev.	:	(Çeviren, çeviri)
ÇİMSA	:	(Çimento Sanayii ve Ticaret Anonim Şirketi)
ÇS	:	(Çimento Sanayii)
Çvş.	:	(Çavuş)
D.	:	(Dergi, Doğu)
d.	:	(Dakika, Doğum)
dam.	:	(Dekametre)
DÇM	:	(Dövizle Çevrilebilir Mevduat)
DEFM	:	(Darü'l-Fünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası)
Derl.	:	(Derleme)
DESİYAB	:	(Devlet Sanayii ve İşçi Yatırım Bankası)
Devl.	:	(Devlet)
Dey.	:	(Deyim)
DGM	:	(Devlet Güvenlik Mahkemeleri)
DHA	:	(Dış Haberler Ajansı)
DHMI	:	(Devlet Hava Meydanları İşletmesi)
Dİ	:	(Diyanet İşleri)
dilb.	:	(Dilbilgisi)
Dipl.	:	(Diploma)
DISK	:	(Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu)
dl.	:	(Desilitre)
DM	:	(Alman Markı - Deutsche Mark)
dm.	:	(Desimetre)
DMMA	:	(Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi)
DMO	:	(Devlet Malzeme Ofisi)
Doç.	:	(Doçent)
DPT	:	(Devlet Planlama Teşkilatı)
Dr.	:	(Doktor)
Drsh.	:	(Dershane)
DSİ	:	(Devlet Su İşleri)
DTCF	:	(Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi)
DÜÇ	:	(Devlet Üretim Çiftliği)
Dz. Ataş.	:	(Deniz Ataşesi)
Dz. H.O.	:	(Deniz Harp Okulu)
Dz. Kuv. K.	:	(Deniz Kuvvetleri Komutanı, Komutanlığı)
EBK	:	(Et ve Balık Kurumu)

EBU	:	(Avrupa Yayın Birliği - European Broadcasting Union)
Ecz.	:	(Eczane, Eczacı)
Ed.	:	(Edebiyat)
Ed. Fak.	:	(Edebiyat Fakültesi)
EFM	:	(Edebiyat Fakültesi Mecmuası)
EGO	:	(Elektrik Gaz Otobüs İşletmeleri)
Eğt.	:	(Eğitim)
EKG	:	(Elektrokardiyografi)
Em.	:	(Emniyet)
Enst.	:	(Enstitü, Enstitüsü)
EOKA	:	(Kıbrıs'ta Rum Çete Örgütü - Ethnike Organosis Kypriotikes Apeleutheroseos)
Erm.	:	(Ermenice)
ES	:	(Emekli Sandığı)
ESO	:	(Elektrik Su Otobüs İşletmeleri)
Est.	:	(Eşetik)
F.	:	(Fiat, Fil, Fransa)
f.	:	(Fasikül)
Fak.	:	(Fakülte)
FAO	:	(Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü - Food and Agriculture Organization)
Far.	:	(Farsça)
Fels.	:	(Felsefe)
F.F.	:	(Faktör Fiatları)
Fık.	:	(Fıkıh, Fıkra)
FIFA	:	(Uluslararası Futbol Federasyonu - Fédération Internationale de Football Association)
Fiz.	:	(Fizik)
Flzy.	:	(Fizyonomi)
FKB	:	(Fizik Kimya Biyoloji)
FKÖ	:	(Filistin Kurtuluş Örgütü)
Folk.	:	(Folklor)
Foto	:	(Fotoğraf, Fotoğrafçı)
Fr.	:	(Fransızca)
G.	:	(Güney)
Gen.	:	(General)
Gen. Md.	:	(Genel Müdür, Müdürlük, Müdürlüğü)
Geo.	:	(Geometri)
Gn.	:	(Genel)
Gn. Kur.	:	(Genel Kurmay)

Gön.	:	(Gönderen)
Gr.	:	(Gram)
Gram.	:	(Gramer)
Grk.	:	(Grekçe)
GSMH	:	(Gayri Safi Milli Hasıla)
Güv. Kuv.	:	(Güvenlik Kuvvetleri)
H.	:	(Hicri)
HA	:	(Haber Ajansı, Harp Akademisi)
Haz.	:	(Hazırlayan, Haziran)
Hek.	:	(Hekim)
Hiz.	:	(Hizmet, Hizmetli, bkz. Hz.)
HO	:	(Harp Okulu)
HP	:	(Beygir Gücü - Horse Power)
Hrk.	:	(Harekât)
Hst.	:	(Hastane)
Hs. Uz.	:	(Hesap Uzmanı)
Huk.	:	(Hukuk)
Hv.	:	(Hava)
Hz.	:	(Hazret, Hazretleri, Hizmet, bkz. Hiz.)
ICAO	:	(Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü - International Civil Aviation Organization)
IAO	:	(Uluslararası İşçi Örgütü - International Arbeits Organization)
ILO	:	(Uluslararası Çalışma Örgütü - International Labor Organization)
IMF	:	(Uluslararası Para Fonu - International Monetary Fund)
IRO	:	(Uluslararası Mülteci Örgütü - International Refugee Organization)
İ.	:	(İsim)
İA	:	(İslâm Ansiklopedisi)
İbr.	:	(İbranice)
İETT	:	(İstanbul Elektrik Tünel Tramvay İşletmesi)
İF	:	(İlahiyat Fakültesi)
İGS	:	(İstanbul Giyim Sanayii)
İHF	:	(İstanbul Hukuk Fakültesi)
İkt.	:	(İktisat)
İlm.	:	(İlimler)
İmp.	:	(İmparator, İmparatorluk)
İn. A.	:	(İnönü Ansiklopedisi)
İng.	:	(İngilizce)

İÖ	:	(İsa'dan Önce)
İrt.	:	(İrtibat)
İS	:	(İsa'dan Sonra)
İsl.	:	(İslâm, İslâmî)
İslv.	:	(İslavca)
İsp.	:	(İspanyolca)
İst.	:	(İstanbul)
İsth.	:	(İstihbarat)
İşl.	:	(İşletme)
İtal.	:	(İtalyanca)
İTİA	:	(İktisadî Ticarî İlimler Akademisi)
İTO	:	(İstanbul Ticaret Odası)
İTÜ	:	(İstanbul Teknik Üniversitesi)
İÜ	:	(İstanbul Üniversitesi)
J.	:	(Jandarma)
JGK	:	(Jandarma Genel Komutanı, Komutanlığı)
K.	:	(Kurum, bkz. Kur., Kuzey)
KBB	:	(Kulak Burun Boğaz)
Kd.	:	(Kıdem, Kıdemli)
Kg.	:	(Kilogram)
Kh.	:	(Karargâh)
KHP	:	(Keban Holding ve Ortakları Plastik Anonim Şirketi)
Kıyf.	:	(Kıyafet)
Kim.	:	(Kimya)
KİT	:	(Kamu İktisadî Teşekkülleri)
KKK	:	(Kara Kuvvetleri Komutanı, Komutanlığı)
K. Kom.	:	(Kuvvet Komutanı, Komutanlığı)
KLM	:	(Kamusu'l-Alam)
Km.	:	(Kilometre)
Koll.	:	(Kollektif)
Kom.	:	(Komutan)
Komd.	:	(Komando -Askerî Terim-)
Kom. Mv.	:	(Komiser Muavini)
Komp.	:	(Kompozisyon)
Koms.	:	(Komisyon)
Kom. Şrt.	:	(Komandit Şirket)
Konf.	:	(Konferans)
Kons.	:	(Konsolos, Konsolosluk)
KOOP.	:	(Kooperatif)
Kor.	:	(Kolordu)

Kora.	:	(Koramiral)
Korg.	:	(Korgeneral)
KÖY-KOOP	:	(Köy Kooperatifleri Birliği)
Krş.	:	(Karşılaştırımız, Kuruş)
Kt.	:	(Kitap)
KTFD	:	(Kıbrıs Türk Federe Devleti)
Ktp.	:	(Kitaplık, Kütüphane)
KTÜ	:	(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
KTYÖO	:	(Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu)
Kur.	:	(Kurmaya, Kurum bkz. K.)
KÜMAŞ	:	(Kütahya Manyezit İşletmeleri Anonim Şirketi)
KW	:	(Kilovat)
Lat.	:	(Latince)
Leng	:	(Lengüistik)
Lt.	:	(Litre)
LTD, Ltd.	:	(Limitet)
Lv.	:	(Levazım)
M.	:	(Miladi)
m.	:	(Metre)
Mad.	:	(Madde bkz. md.)
Mah.	:	(Mahalle, Mahallesi)
Man.	:	(Mantık)
Mat.	:	(Matematik)
MBK	:	(Millî Birlik Komitesi)
Md.	:	(Müdür)
md.	:	(Madde, bkz. Mad.)
MEB	:	(Millî Eğitim Bakanlığı)
Mec.	:	(Mecmua)
Med.	:	(Medeniyet)
MESS	:	(Medenî Eşya Sanayicileri Sendikası)
Met.	:	(Meteoroloji)
MET	:	(Millî Emniyet Teşkilatı)
Mey.	:	(Meydan, Meydanı)
MEYAK	:	(Memur Yardımlaşma Kurumu)
Mf.	:	(Müfettiş)
MGK	:	(Millî Güvenlik Kurulu)
Mim.	:	(Mimar)
MİSK	:	(Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu)
MİT	:	(Millî İstihbarat Teşkilatı)

mit.	:	(Mitoloji)
MKE	:	(Makina - Kimya Enstitüsü)
MM	:	(Millî Mecmua)
mm.	:	(Milimetre)
MÖ	:	(Milattan Önce)
Mrşl.	:	(Mareşal)
MS	:	(Milattan Sonra)
MSB	:	(Millî Savunma Bakanlığı)
msl.	:	(Meselâ, Misal)
MTA	:	(Maden Teknik Arama Enstitüsü)
Mtb.	:	(Matbaa)
MTM	:	(Millî Tetabular Mecmuası)
Mu.	:	(Muhabere)
Muh.	:	(Muhasebe, Muhasebecilik)
Müh.	:	(Mühendis)
Müzs.	:	(Müzisyen)
Mv.	:	(Muavin)
NATO	:	(Kuzey Atlantik Batı Örgütü - North Atlantic Treaty Organization)
No.	:	(Numara, bkz. Nu.)
Nö.	:	(Nöbetçi, bkz. Nöb.)
Nöb.	:	(Nöbetçi, bkz. Nö.)
Nu.	:	(Numara, bkz. No.)
Nüf.	:	(Nüfus, Nüfusu)
Nük.	:	(Nükleer)
Nüş.	:	(Nüşa)
ODTÜ	:	(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
OECD	:	(Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı - Organization for Economic Cooperation and Development)
OEEC	:	(Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü - Organization for European Economic Cooperation)
Okk.	:	(Okkült)
Oky.	:	(Okyanus)
Oleyis	:	(Otel Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası)
Onb.	:	(Onbaşı)
OP	:	(Ordu Pazarı)
OPEC	:	(Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı - Organization for Petroleum Exporting Countries)
Opr.	:	(Operatör)
Ord	:	(Ordinaryüs)
Org.	:	(Orgeneral)

Ort.	:	(Ortaklık, Ortaklığı)
Ösm.	:	(Osmanlıca)
Oto	:	(Otomobil)
OYAK	:	(Ordu Yardımlaşma Kurumu)
Ö.	:	(Ölüm, Ölümü)
Öğ.	:	(Öğretmen)
Ör.	:	(Örnek)
Öğr.	:	(Öğrenci)
Öğrt.	:	(Öğretim)
P.	:	(Piyade)
Per.	:	(Personel)
Pet.	:	(Petrol)
Pet-Kim.	:	(Petro - Kimya)
PF	:	(Piyasa Fıatları)
PK	:	(Posta Kutusu)
Pit.	:	(Pilot)
POL-BİR	:	(Polis Birliği)
POL-DER	:	(Polis Derneği)
Prof.	:	(Profesör)
Psik.	:	(Psikoloji)
PTT	:	(Posta Telgraf Telefon Teşkilatı)
PUIS	:	(Petrol Ürünleri İşverenleri Sendikası)
RC	:	(Kızılhaç - Red Cross)
RCD	:	(Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği Teşkilatı - Regional Cooperation for Development)
Rd.	:	(Radar)
Rus.	:	(Rusça)
S.	:	(Sayı, Sonra)
s.	:	Sayfa, bkz. sy.)
Sa.	:	(Saat)
San.	:	(Sanayii)
Sb.	:	(Subay)
SBF	:	(Siyasal Bilgiler Fakültesi)
SEATO	:	(Güneydoğu Asya Antlaşma Örgütü - South East Asia Treaty Organization)
Sek.	:	(Sekreter, Sekreterlik)
SEKA	:	(Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları İşletmesi)
Sif.	:	(Sıfat)
sm.	:	(Santimetre, bkz. cm.)
Sn.	:	(Sayın)

sn.	:	(Saniye)
sn.	:	(Sayın)
Sok.	:	(Sokak, Sokağı)
Sos.	:	(Sosyoloji)
SRF	:	(Servet-i Fünun)
SSCB	:	(Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği)
SSK	:	(Sosyal Sigortalar Kurumu)
SSYB	:	(Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı)
St.	:	(Satır)
STŞ	:	(Son Asır Türk Şairleri)
süt.	:	(Sütun)
sy.	:	(Sayfa, bkz. s.)
Ş.	:	(Şehir)
Şb.	:	(Şube)
Şh.	:	(Şahıs)
Şrt.	:	(Şirket, bkz. ŞTI)
ŞTI.	:	(Şirket, Şirketi, bkz. Şrt.)
T.	:	(Ton, Türkiye)
TA	:	(Türk Ansiklopedisi)
TAO	:	(Türk Anonim Ortaklığı)
Tasav.	:	(Tasavvuf)
TASS	:	(Rus Haber Ajansı - Telegrafnoe Agentstvo Sovetskovo Soyuz)
TAS	:	(Türk Anonim Şirketi)
Tb.	:	(Tabur)
Tbb.	:	(Tıbbi)
TBMM	:	(Türkiye Büyük Millet Meclisi)
Tbp.	:	(Tabip)
TC	:	(Türkiye Cumhuriyeti)
TCDD	:	(Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları)
TCK	:	(Türkiye Cumhuriyeti Karayolları)
TCTİ	:	(Türkiye Cumhuriyeti Tekel İdaresi)
TD	:	(Türk Dili)
TDAY	:	(Türk Dili Araştırmaları Yılığ-ı - Belleten)
TDD	:	(Türk Dili Dergisi)
TDDED	:	(Türk Dili Edebiyatı Dergisi)
TDK	:	(Türk Dil Kurumu)
TEDF	:	(Türkiye Emekli Derneği Federasyonu)
Teğm.	:	(Teğmen)
TEK	:	(Türkiye Elektrik Kurumu)
Tek.	:	(Teknik)

Tel.	:	(Telefon)
Telg.	:	(Telgraf)
TEMSAN	:	(Türkiye Elektro Mekanik Sanayii Anonim Şirketi)
Ter.	:	(Terim, Terkip)
TES-İŞ	:	(Türkiye Elektrik İşçileri Sendikası)
TESTAŞ	:	(Türkiye Elektronik Sanayii Anonim Şirketi)
Teşk.	:	(Teşkilat)
TF	:	(Tıp Fakültesi)
TFA	:	(Türk Folklor Araştırmaları)
TFAE	:	(Türk Folklor Araştırmaları Enstitüsü)
TGS	:	(Türkiye Gazeteciler Sendikası)
THA	:	(Türk Haberler Ajansı)
THK	:	(Türk Hava Kurumu)
THY	:	(Türk Hava Yolları)
Tıp.	:	(Tıbbiye)
TİBAŞ	:	(Türkiye İş Bankası Mehsupları Sendikası)
Tlc.	:	(Ticaret)
Tiy.	:	(Tiyatro)
TKA	:	(Türk Kültürü Araştırmaları)
TKAE	:	(Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü)
TKB	:	(Türk Kadınlar Birliği)
TKİ	:	(Türkiye Kömür İşletmeleri)
TL	:	(Türk Lirası)
TM	:	(Türk Mali)
TMMOB	:	(Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği)
TMO	:	(Toprak Mahsulleri Ofisi)
TODAİE	:	(Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü)
TOFAŞ	:	(Türkiye Otomobil Fabrikaları Anonim Şirketi)
TÖB	:	(Türkiye Öğretmenler Bankası)
TÖB-DER	:	(Türkiye Öğretmenler Birliği Derneği)
TPAO	:	(Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı)
TRT	:	(Türk Radyo Televizyon Kurumu)
TSE	:	(Türk Standartlar Enstitüsü)
TSHS	:	(Türkiye Sivil Havacılık Sendikası)
TT	:	(Türk Tarihi)
TTAD	:	(Türk Tarih Arkeologya ve Etnografya Dergisi)
Ttb.	:	(Tatbikat)
TTEM	:	(Türk Tarih Encümeni Mecmuası)
TTK	:	(Türk Tarih Kurumu)
Tug.	:	(Tugay)

Tuğg.	:	(Tuğgeneral)
TUSAŞ	:	(Türkiye Uçak Sanayii Anonim Ortaklığı)
TÜ	:	(Teknik Üniversite)
TÜBİTAK	:	(Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu)
TÜM-AS	:	(Tüm Asistanlar Derneği)
TÜM-DER	:	(Tüm Memurlar Derneği)
Tümg.	:	(Tümgeneral)
TÜMOSAN	:	(Türk Motor Sanayii ve Ticaret Anonim Şirketi)
TÜS-DER	:	(Tüm Sigortalılar Derneği)
TÜSIAD	:	(Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği)
TÜTED	:	(Tüm Teknik Elemanlar Derneği)
TV	:	(Televizyon)
Ty.	:	(Türkçe Yazma)
TYM	:	(Türk Yurdu Mecmuası)
TYMB	:	(Türkiye Yüksek Mühendisler Birliği)
TZDK	:	(Türkiye Ziraat Donatım Kurumu)
Uçs.	:	(Uçaksavar)
UFİ	:	(Ucuz Fiat İyi Giyim Sanayii)
UN	:	(Birleşmiş Milletler - United Nations)
UNAC	:	(Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Örgütü - United Nations Aid to Children)
UNESCO	:	(Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü - United Nations Educational Scientific and Cultural Organization)
UP	:	(Amerikan Haber Ajansı - United Press)
USA	:	(Amerika Birleşik Devletleri - United States of America bkz. ABD)
Uzm.	:	(Uzman, Uzmanlık)
Ü.	:	(Üniversite)
ÜNAS	:	(Üniversite Asistanları Derneği)
Ünl.	:	(Ünlem)
Üşçvş.	:	(Üşçavuş)
ÜSS	:	(Üniversitelerarası Seçme Sınavı)
ÜSYM	:	(Üniversitelerarası Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi)
Üsteğm.	:	(Üsteğmen)
V.	:	(Vekil)
v.	:	(Varak bkz. vk.)
Vat.	:	(Vatikan)
v.b.	:	(Ve başkaları, ve benzeri, ve bunun gibi)
v.d.	:	(Ve devamı ve diğerleri)

Vet.	:	(Veteriner)
vk.	:	(Varak, bkz. v.)
v.s.	:	(Ve saire)
Y.	:	(Yerine)
y.	:	(Yaprak, bkz. yp.)
Yard.	:	(Yardımcı)
yay.	:	(Yayın, Yayınları)
Yb.	:	(Yarbay)
Yd.	:	(Yedek)
Y. Müh.	:	(Yüksek Mühendis)
YÖK	:	(Yüksek Öğrenim Kurumu)
yp.	:	(Yaprak, bkz. y.)
YSE	:	(Yol - Su Elektrik)
Yun.	:	(Yunanca)
yy.	:	(Yüzyıl)
Yzb.	:	(Yüzbaşı)
ZF	:	(Ziraat Fakültesi)
zf.	:	(Zarf)
Zool.	:	(Zooloji)
WC	:	(Helâ - Watercloset)